

Список використаних джерел

1. Кожна 5 дитина в Україні потерпає від сексуального насильства, – дитячий омбудсмен Кулеба/ Українські новини від 19.11.2019. URL: <https://ukranews.com/ua/news/666713-vid-seksualnogo-nasylstva-v-ukrayini-strazhdaye-kozhna-5-ta-dytyna>.
2. Гаврилюк І. Рідний гвалтівник. Чому на Прикарпатті діти страждають від сексуального насилля // Репортер. 2019. URL: <http://report.if.ua/lyudy/ridnyj-%D2%91valtivnyk-chomu-na-prykarpattai-dity-strazhdayut-vid-seksualnogo-nasylyya>.
3. Домашнє насильство. Статистика, що шокує. URL: <https://pedpresa.ua/35469-domashnje-nasylstvo-movoyu-tsyfr.html>.
4. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Закон України від 20.06.2012 р. № 4988-VI. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T124988.html.
5. Запобігання правопорушенням неповнолітніх : зб. метод. рек. – К.: ДНДІ МВС України. 2016. – 285 с.
6. Васін Д. Допит потерпілого під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття проституцією // Підприємництво, господарство і право. 2019. № 2. С. 244–248 .
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон від 13.04.2012 № 4651-VI // Відом. Верховної Ради України. № 9–І. С. 474. Ст. 88.
8. Дослідження передумов запровадження нової практики допиту /опитування дитини, яка постраждала від сексуального насильства. Жіночий консорціум України за підтримки VICE (Міжнародного католицького бюро дитини) та OAK Foundation.2015. 52 с. URL: <https://childhub.org/uk/child-protection-online-library/doslidzhennya-peredumov-zaprovadzheniya-novoyi-praktiki-dopitu>.

Майстренко Марія Миколаївна,

старший викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 ІПФПНП Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ДОПИТ НЕПОВНОЛІТНЬОГО: СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД

Дитина, яка стала жертвою злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості отримує психологічну травму – результат стресового впливу, який виявився для психіки нездоланим. В результаті травматичного досвіду можуть виникнути когнітивні викривлення по відношенню до себе, оточуючого середовища. Також посттравматичний стан може виражатися у негативному впливі на пам'ять і сприйняття, а відповідно і на хід розслідування.

Перед компетентними органами, що уповноважені на здійснення досудового розслідування у межах кримінального провадження стоїть непроста поліаспектна задача – розкрити злочин, притягнути винувату особу до відповідальності у міру її вини, уникнути при цьому повторної травматизації дитини-жертви та

створити умови для зниження рівня напруги та корекції посттравматичних когнітивних викривлень.

Повторна травматизація буде відбуватися кожного разу під час проведення слідчих (розшукових) дій, а саме допитів, чи наприклад експертиз. Тому необхідно законодавчо закріпити рекомендацію щодо кількості проведення допитів, звівши їх до якомога до найменшої кількості.

Для здійснення повного та швидкого розслідування важливим фактором є час. Те наскільки швидко після події компетентні органи отримують максимальну повну інформацію – залежатиме хід і результати досудового розслідування. Тому слід наголосити, що перше спілкування з дитиною з метою встановлення обставин злочину має відбуватися без необґрунтованих затримок.

В межах аналізованої тематики, що характеризується особливістю об'єктивної сторони злочину та особи жертви, пропонується відійти від класичної, закріпленої у нормах кримінального процесуального закону моделі – допиту неповнолітнього. Оскільки спосіб проведення допиту може серйозно вплинути як на подальший хід кримінального провадження, так і на саму жертву злочинних діянь, доцільним вбачається розглядати дану слідчу дію з позиції процесуального інтерв'ювання чи опитування.

Інтерв'ювання чи опитування дитини-жертви має свої особливості на відміну від допиту. Серед основних особливостей можна зазначити модель «ДЕ» – «ХТО» – «ЯК»:

- місце проведення – спеціально облаштоване приміщення по типу «Зеленої кімнати»;

- команда фахівців – дитячий психолог та психологічна підготовлена особа, що визначена для проведення досудового розслідування, або дії зокрема;

- тактика проведення дії.

Оскільки тема «Зелених кімнат» у науковій літературі та практичних рекомендаціях висвітлена доволі широко, вбачається доцільним наголосити саме на наповненні кімнати з точки зору допоміжних засобів (окрім анатомічних ляльок), що забезпечуватимуть можливості індивідуального підходу у конкретних ситуаціях.

Серед таких слід акцентувати увагу на засобі психологічної діагностики та корекції – Юнгіанська пісочниця – інтерактивна пісочниця для арт-терапії. Це дерев'яний ящик, який має чітко встановлені параметри – 50/70/8 см. Саме такий розмір є комфортним для сприймання. Дно і борти пофарбовані блакитним кольором, що символізує небо та водойми. Стіл із пісочницею має бути мобільним, для того щоб у разі потреби його можна було б розміщувати в центрі кімнати, для дотримання вимоги забезпечення вільного доступу зі всіх сторін.

Окремо на стелажах розміщуються мініатюрні фігурки, які є необхідними у пісочній терапії. Їх має бути достатня кількість і дуже важливо дозволити дитині самостійно обирати предмети для роботи.

Особливістю під час занять з піском є те, що психолог уважно спостерігає, а не керує, що дозволяє краще зрозуміти почуття та емоції дитини. Пісок – це надзвичайно цікавий і загадковий матеріал. Він здатний знімати нервову напругу, покращувати настрої, викликати найбагатші асоціації. Це однозначно сприятиме встановленню контакту з дитиною та налагодженню ефективної комунікації [1].

Відносно фахової команди осіб, які здійснюватимуть опитування дитини слід встановити обмеження, яке полягає у тому що проведення усіх опитувань (допитів) має здійснюватися одними й тими самими особами – дитячим психологом та слідчим. До цього слідчі мають пройти відповідні фахові тренінги. Таким чином утворюється унікальний вид слідчої дії з терапевтичним ефектом.

Про склад команди слід додати та наголосити, що невиправдане збільшення чисельності фахової команди для проведення дії, може негативно вплинути на її хід. Присутність зайвих людей у кімнаті несприятливо для встановлення та підтримання контакту із психологічно травмованою дитиною.

Щодо тактики проведення опитування головним чином слід зупинитися на обов'язковій відеофіксації під час першої же зустрічі. Обумовлюється це, по-перше, складністю фіксування показань письмово у протоколі – формулювання синтаксичних конструкцій у процесуальному документі потребує значного часу з огляду, наприклад на опис маніпуляцій з анатомічними ляльками, або в ситуації коли, сама дитина може і не знати, як описати те, що відчула.

По-друге, з психологічної точки зору, невербальної комунікації, особа, яка постійно відволікається для записування інтимних, подекуди ганебних «пережитих» жертвою діянь, створює враження формальності обстановки (у якій би кімнаті не вони знаходились) та викликатиме у дитини відчуття скутості, почуття сорому та небажання ділитися, а навпаки якнайшвидше завершити ситуацію. При цьому, це не виключає можливість робити письмові нотатки з боку осіб, які проводять дію.

Ось чому, обов'язковість відеофіксації будь то допиту, чи опитування неповнолітніх, що стали жертвами злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості, потребує законодавчого закріплення у нормах Кримінального процесуального кодексу України.

Ратифікувавши Конвенцію Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства Україна відзначила, що сексуальна експлуатація дітей, зокрема у формах дитячої порнографії та проституції, а також всі інші форми сексуального насильства стосовно дітей є руйнівними для дитячого здоров'я та психосоціального розвитку [2]. А тому для вирішення даної проблеми необхідні концептуальні та синергетичні підходи. А відповідно і визнання того, що кримінальне провадження даної категорії справ потребує співпраці з психологічними службами зовні та фахової підготовки уповноважених на здійснення кримінальних проваджень осіб, всередині.

Список використаних джерел

1. Войцеховська О. В. Піскова терапія як форма психологічної допомоги дітям та дорослим. *Молодий вчений. Психологічні науки*. 2018. № 4 (56). С. 634–637.
2. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства : Конвенція, Міжнародний документ від 25.10.2007 року ратифікована 20.06.2012 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927.

Макарова Олена Павлівна,

старший викладач кафедри педагогіки та психології факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ

УЧАСТЬ ПСИХОЛОГА В ПІДГОТОВЦІ ТА ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ЖЕРТВИ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА

Процес розслідування злочинів проти сексуальної недоторканості та статевої свободи особистості пов'язана в першу чергу з тим що, єдиним джерелом доказів, досить часто, виступають свідчення потерпілих. В тих випадках коли потерпілим є малолітня або неповнолітня особа, процес отримання та оцінки свідчень, будучи обумовлений безліччю факторів (віковими та індивідуально – психологічними особливостями опитуваного, силою психотравмуючого впливу сексуального насильства на особистість потерпілого і т.д.) представляє певну складність для працівників поліції. При цьому додатковий допит неповнолітнього є недоцільним, щоб не занурювати потерплого у неприємні спогади. Тому все повинно бути організовано таким чином, щоб процес отримання максимально розгорнутих показань був здійснений в ході одного допиту.

Під час допиту потерпілого від сексуального злочину неповнолітнього існують юридичні та психологічні цілі: до юридичних цілей відносять – отримання показань; до психологічних цілей – запобігання вторинної психотравматизації жертви сексуального насильства. Тому комунікативний процес направлений на взаємодію а не на односторонній вплив поліцейського на особистість неповнолітнього допитуваного. Згідно Статті 226 КПК України залучення психолога до допиту неповнолітнього потерпілого від сексуального насильства, суттєво поліпшує процес психологічної взаємодії працівників поліції з неповнолітнім [3].

На відміну від процесуальної організації допиту неповнолітніх підозрюваних і обвинувачуваних, Стаття 490 КПК України, чітко регламентує: обов'язкову присутність захисника під час допиту неповнолітнього підозрюваного у досудовому провадженні; стиль записів показань у протоколі допиту має бути простим, зрозумілим для неповнолітнього, викладення показань має враховувати особливості його мови; з метою уникнення повторних і додаткових допитів